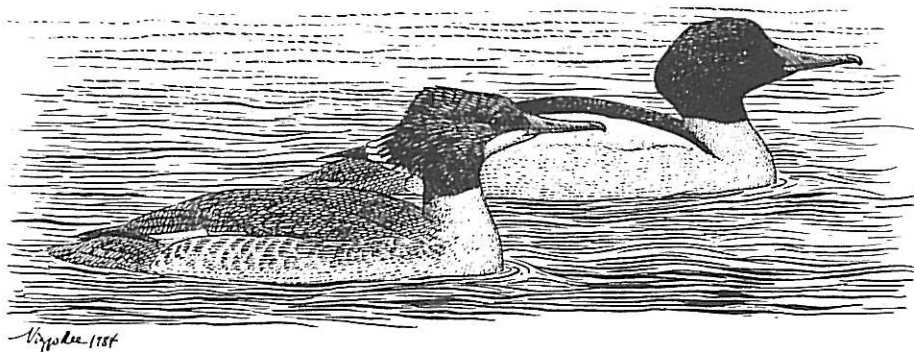

Laksand *Mergus merganser*

Global utbredelse

Laksanda har en holarktisk utbredelse. Nominatunderarten hekker fra Skottland, Island, Skandinavia, gjennom Østersjølandene og i Russland gjennom sørlige Sibir til Stillehavet. Andre underarter finnes i Nord-Amerika og Asia (Vest-Kina, Himalaya, Tibet, Pamir og NØ-Afghanistan).

Norsk utbredelse og habitatvalg

Laksanda er mer eller mindre alminnelig i alle landsdeler. Den er i stor grad innlandsfugl i Sør-Norge. Den er vanligst østafjells, hekker ved de fleste større vann og elver fra Telemark, gjennom Oppland og Hedmark til Trøndelagsfylkene. De få hekkefunn og sannsynlige hekkefunn på Vestlandet er stort sett enkeltforekomster, og Haftorns (1971) antydninger for denne landsdelen var nok for optimistiske. I Nord-Norge er habitatvalget det samme som østpå, men her hekker den også fåtallig helt til den ytterste kyst.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Ifølge Collett (1921) hekket arten mer eller mindre alminnelig i alle landsdeler. I løpet av dette århundret er den gått sterkt tilbake i antall pga. den forfølgelse den er utsatt for som fiskespiser.

Hedmark antyder 500-1000 par ved skogsjøer og stilleflytende åer, Sør-Trøndelag trolig over 100 par, Østfold færre enn 50 par, i Vestfold en sjelden hekkefugl, i Aust-Agder et titalls par og i Vest-Agder 0-5 par. Er i Rogaland påvist ved et par lokaliteter de siste 20 årene (Carlsson m.fl. 1988). På Vestlandet er den mer fåtallig med noen få par i Hordaland. I Møre og Romsdal er arten stort sett knyttet til elvene Surna (15 par) og Driva (30 par).

Sammen med silanda har laksanda hatt et svært dårlig rykte blant ferskvannsfiskere. Som spesialister på å fange fisk, kan en tenke seg at laksendene vil spise mye «matnyttig» fisk som menneskene helst ville ha for seg selv. Moen (1983) fant ikke at fiskendene hadde innvirkning på antallet utvandrende smolt i Altaelva. I Tanaelva ble det skutt et betydelig antall laksender i 1981. Undersøkelsen viste ubetydelig økning av laksesmolt i fuglemagene under utvandringen av smolt. Derimot var sil (tobis) et viktig bytte (Fagermo & Frantzen 1983).

De siste 20 årene har etterstrebelen av fiskendene avtatt. Det er grunn til å tro at i alle fall lokalt har dette gitt laksanda et oppsving i bestanden. Den norske hekkebestanden ligger et sted rundt 2000 par (se også Tabell 1).

Hekkebiologi

Laksanda oppholder seg hovedsakelig ved klart vann med mye fisk. Den hekker i lavlandet og opp til vierregionen. Som huleruger plasserer den reiret i hull i trær og andeholker, men når slikt mangler, hekker den på bakken, i bergsprekker, under steiner og hus eller i andre hulrom som er tilgjengelige. Eggene legges i første halvdel av mai i Sør-Norge og i siste halvdel av mai og i juni i Finnmark. Reirparasittisme forekommer. Den fisker i strømmende vann. Hele laksandfamilier kan utpå sommeren sees der de i plogform svømmer med hodet under vann langs strandkanter og i elver.

Trekkforhold

Laksanda trekker sørover i september/oktober til Nord-Europa, men rundt 3000 fugl finnes i mindre flokker langs hele kysten (Nygård m.fl. 1988) og i åpne vassdrag vinterstid. Den ankommer Øst-Finnmark i begynnelsen av mai.

Et omfattende myte- og næringstrekk av hanner går til kysten av Nord-Troms, Finnmark og Kola-halvøya. Fugl merket i Sverige, De britiske øyer og Sveits er funnet i Finnmark, og 3 svenske fugler med merker fra laksesmolt i magen er skutt i Tana. I munningen av de store elvene samler det seg utover sommeren flokker på over 1000 laksender. Tana er den viktigste lokaliteten med opp til 25.000 fugler på det meste ut i september (Frantzen m.fl. 1991, Frantzen 1984, 1990). Dette var virkeligheten før loddekrasjet vinteren 1986. Mangelen på lodde gjorde sannsynligvis at fisk som vanligvis beitet lodde gikk over på andre arter som f.eks. sil (tobis). Tanamunningen, som er kjent for sine store mengder sil, hadde nesten ikke sil de første årene etter loddekrasjet. Laksendene ble også borte. Etter hvert har silen kommet tilbake og rundt 10.000 laksender ble sett i Tanamunningen i 1990.

Det har lenge vært usikkert hvorvidt det foregår et tilsvarende trekk også til Kolakysten. I juli 1991 fant forfatteren en flokk på flere hundre mytende laksender i den østlige del av utløpet av elva Voronja øst på Kolahalvøya. Tatjana Panöva (pers. medd.) hevder at laksanda er en vanlig mytefugl på Murmansk-kysten.

Bjørn Frantzen

Laksand *Mergus merganser*

261 ● Konstatert hekking

251 ● Sannsynlig hekking

272 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

